

Fábián Zsuzsanna
tudományos életrajza
(2020. március)

1950. március 7-én születtem Pécsen. Középfokú tanulmányaimat a budapesti József Attila Gimnáziumban végeztem. Az érettségi után felvételt nyertem az ELTE olasz-német szakára (1968). Tanulmányaim ideje alatt bekapcsolódtam az olasz TDK munkájába; ösztöndíjjal 2 hónapot töltöttem Sienában és egy szemeszt (,részképzésen”) Jénában. „Kitűnő” minősítésű tanári diplomám kézhez vétele után 1973 őszén két hónapig az Akadémiai Kiadó szótári osztályán dolgoztam segédszerkesztőként. 1973. novemberében tudományos ösztöndíjas gyakornokként a JATE Olasz Tanszékére kerültem, ahol 1976-ban tanársegéd, majd – a bölcsészdoktori fokozat megszerzése (1978) után – 1979-ben adjunktus lettem. 1988. őszétől az ELTE Olasz Tanszékén dolgozom. 1995. decemberében megvédtem kandidátusi értekezésemet (*Az olasz melléknevek vonzatai*). 1996-ban docenssé neveztek ki. Az 1995/96. tanévtől „vezető nyelvész”-ként részt vettem a PPKE Olasz Tanszéke megszervezésében. 2007-ben habilitáltam (*Nomi propri italiani nell’ungherese*). 2011. szept. 1-től egyetemi tanárként oktattam, 2019-től pedig (nyugdíjba vonulásom óta) az ELTE „professor emeritusa” vagyok.

Tagja vagyok a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak (1996–2000. dec. és 2006-tól: az Idegennyelvi szekció titkáráként is, 2005-től a választmány tagja, 2013. nov-től a “Megemlékezési bizottság” tagja), a Modern Filológiai Társaságnak, az AISLLI-nak, a Società di Linguistica Italianának és az MTA Köztudományi Társaságának. Elnöke voltam (2012–2016) az MTA I. Osztálya, Nyelvtudományi Bizottsága mellett működő Szótári Munkabizottságnak, melynek titkári teendőit korábban már két ciklusban is elláttam (2000-től 2005. dec. 31-ig). 2000–2003. dec. 31. között Széchenyi Professzori Ösztöndíjban részesültem. 2003-tól tagja (2008–2016 között vezetője) voltam a „Lexikográfiai füzetek” (MTA Szótári Munkabizottság), ill. a „Nuova Corvina” (magyarországi Olasz Kultúrintézet) szerkesztőbizottságának. 2004–2007 között tagja voltam az OTKA nyelvészeti szakzsűrijének. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola „Törzstag”-ja voltam 2011. dec.-től 2019. nyaráig. ELTE BTK bizottsági tagságok: Tudományos bizottság (2003/2004), Oktatási és képzési bizottság (2007. ősz – 2019. nyár).

1985-ben „Kiváló Munkáért”, 2010-ben pedig „Pro Universitate Emlékérem”/arany fokozat (ELTE) kitüntetésben részesültem.

Főbb kutatási és oktatási területeim: olasz leíró nyelvtan (ezen belül hangsúlyosan a vonzat kutatás), olasz névtan, lexikológia, lexikográfia, szociolingvisztika.

Publikációim száma 222, az ezekre való hivatkozások száma pedig 617 (Hirsch-index: 10) (adatok: 2019. márc. 2).

*

Kutatói (és oktatói) tevékenységem fő területei az olasz leíró nyelvészet, a lexikológia, a lexikográfia, a vonzatok, az állandó szókapcsolatok és a névtan.

A **vonzatok** tanulmányozása felé még a hetvenes évek második felében fordult figyelmem, akkor, amikor az olasz nyelvtudomány még egyáltalán nem érdeklődött e terület iránt. A szegedi Acta Romanicában több tanulmányt is közreadtam az igei vonzatokról (1978, 1982); 1981-ben pedig M. T. Angelinivel, az ELTE akkori olasz lektorával kiadtuk a Tankönyvkiadónál (a később nívódíjjal is kitüntetett) *Olasz igei vonzatok* c. munkánkat, amely az olasz vonzat kutatásban akkor egyedülálló volt, de mind a mai napig nemzetközi szinten is hivatkozási pont, sőt forrásanyag más munkák számára. Ezért vállalkoztunk ennek a munkának a megújítására, s 1998-ban új változatban (kibővített címszóanyaggal és gyakorlatsorral) adtuk ki a kötetet (Nemzeti Tankönyvkiadó; újabb kiadása: 2006). Az igei vonzatok témakörében történő folyamatos publikálás és előadástartás (pl. Róma, Heidelberg, Tübingen, Padova) mellett más szófajok vonzatainak feldolgozása is fontos kutatási területemmé vált: OTKA- és AMFK-pályázat segítségével adtam ki (a kandidátusi disszertációként is benyújtott) *Olasz-magyar melléknévi vonzatszótár* c. munkát (1996, Nemzeti Tankönyvkiadó), ill. a *Magyar-olasz melléknévi vonzatszótár* c. kiadványt (társszerző: Roberto Affranio; 1996). Ezek a munkák

egyedülállóak a nemzetközi italianisztikában. 2002–2004 között OTKA-pályázat támogatásával magyar-olasz igei vonzatszótár összeállításán (a padovai tudományegyetemmel együttműködésben), ill. az olasz főnévi vonzatok szótára kiadásán dolgoztam (társzerző: M. T. Angelini, Grimm Kiadó, 2005). Utóbbi nemzetközi vonatkozásban is egyedülálló (könyvbemutató: 2005. október 25, budapesti Olasz Kultúrintézet). A magyar–olasz igei vonzatszótár anyaga elkészült, a szerkesztés folyamatban van. 2009 májusában jelent meg olasz nyelven publikált vonzatos cikkeim kötetbe szerkesztett gyűjteménye (Grimm Kiadó).

Az **állandó szókapcsolatok** kutatásával is pályafutásom kezdete óta foglalkozom: 1973-ban kezdtük el Szegeden Danilo Ghenóval az *Italianizmusok* kiadásának munkálatait, mely 1986-ban jelent meg az Akadémiai Kiadónál. Ez a könyv annak idején több évtizedes űrt töltött be a hazai italianisztikában, a feldolgozás és a szerkesztés tudományos igényű megközelítése révén pedig hozzájárult a frazeológiai kutatások fellendüléséhez. 2003-ban megjelent az átdolgozott kiadás (Grimm Kiadó, Szeged). Ennek az összeállításnak a terjedelmes anyagából válogattam ki azokat az állandó szókapcsolatokat, amelyekhez magyarzatokat fűzve és gyakorlatokat összeállítva könyvet jelentettem meg *Filo da torcere* címmel (1987, Tankönyvkiadó). Az idiómák körében több tanulmányt is publikáltam (1984, 1988 Filológiai Közöny, 1986, 1988 Acta Romanica, 1986 Rivista di Studi Ungheresi, 1987 Filologia Moderna, Pisa, 1988 Édes Anyanyelvünk). 2004/2005-ben a szólások nemzetközi összehasonlító vizsgálatára irányuló OTKA-pályázat munkatársa voltam (témavezető: Bárdosi Vilmos).

Fentebb ismertetett munkáim készítése közben figyeltem fel azokra az összefüggésekre, amelyek a vonzatokat és az állandó szókapcsolatokat összekapcsolják; megfigyeléseimet több tanulmányban is közreadtam (1982 Acta Romanica, 1996 Linguistische Arbeiten N. 353, Heidelberg).

A vonzatok és az állandó szókapcsolatok kutatása, valamint a lexikológia (a PhD-kurszusban: szemantika) oktatása hatására kezdtem el **lexikográfiai** kérdésekkel is foglalkozni. Elméleti szempontból (tanulmányokban: 1986-87 Filológiai Közöny, 1989 Giano Pannonio Padova, 1989 Ponto Baltica Firenze; 1990 Acta Romanica; előadásban) megkezdtem a hazai olasz-magyar szótárírás történetének feldolgozását; gyakorlati szempontból pedig lehetőségem volt tapasztalataimat konkrét formába is önteni (munkatársa lehettem Koltay-Kastner Jenőnek a *Magyar-olasz szótár* – Akadémiai Kiadó – függelékkal bővített kiadása elkészítésében; továbbá Vásárhelyi Júliával kiadtuk az *Olasz-magyar és magyar-olasz útiszótár*at, Terra-Akadémiai Kiadó, 1986; Olaszországban is ez a szótár forog közkezen az 1995-től a Zanichelli-kiadás révén, 2001-ben megjelent e szótár felújított, azóta már újrainyomott változata is). A romanista szótárírás fórumának szántuk a szegedi Acta Romanica al-sorozataként Pálffy Miklóssal közösen megindított Studia Lexicographica Neolatinát (I: 1986; II: 1990). Több tanulmányban foglalkoztam a vonzatok szótári megjelenítésének problematikájával is. – Újraalakulása óta tagja vagyok az MTA I. Osztálya, Nyelvtudományi Bizottsága mellett működő Szótári Munkabizottságának, melynek keretében az immár piaci viszonyok között működő szótárkiadás színvonalának fellendítésén fáradozunk; a MB által kiadott „Lexikográfiai Füzetek” szerkesztőbizottságának tagja vagyok (és két perióduson át vezetője is voltam).

A **lexikológia** oktatásának fellendítésére készítettem el *Esercizi di lessicologia italiana* (1989, Tankönyvkiadó; második, átdolgozott kiadás: *Esercizi e manuale di lessicologia, 2003, PPKE Olasz Tanszéke*) és *Antologia di semantica, lessicologia e lessicografia italiana* (1995, Nemzeti Tankönyvkiadó és 2006, Eötvös József Kiadó) tankönyveimet. Lexikológiát (szemantikát) nem csak az ELTE alapképzésben tanuló hallgatóinak, hanem a doktori kurzus diákjainak is tanítok, ill. külföldi felsőoktatási intézménybe is meghívtak már ebből a célból (Turku, 1988). A lexikológián belül fontos feladatommak tartom az olasz–magyar szókölcönzések folyamatos tanulmányozását, a nagy elődök munkájának folytatását (különös tekintettel a neologizmusokra). Ebben a témakörben Szabó Gyözővel olasz nyelven megírt, terjedelmes szótári részt is tartalmazó áttekintést készítettünk el, mely 2010-ben meg is jelent az udinei Forum kiadónál. Ennek a kötetnek az anyagát építem most be a firenzei Crusca-Akadémia nemzetközi pályázati keretek között készülő, a jövőben interneten is elérhető adatbázisába („Osservatorio degli italianismi nel Mondo” = OIM), mely az olasz szavaknak kb. 10 nyelvbe (köztük a magyarba) való kiáramlásáról fog részletes tájékoztatást adni.

A lexikológia (szemantika) és a lexikográfia témakörében rendszeresen vezetem (ill. bíraltam) szakdolgozatokat, doktori értekezéseket és habilitációs munkákat. Eddig két doktoranduszom szerzett fokozatot „summa cum laude” minősítéssel.

A **leíró nyelvtan** pályafutásom kezdete óta oktattott tárgyam. Szegedi éveim alatt a teljes leíró nyelvtant oktattam; az ELTÉ-re kerülésem óta a névszócsoportok és az igei csoport oktatása a feladatomban. E tárgycsoportokhoz készítettük el (Vig Istvánnal) *Esercizi di grammatica italiana c.* tankönyvünket, melyet első kiadása (1992) óta hazánk valamennyi felsőoktatási intézményének olasz szakán folyamatosan használnak, s amelynek legutolsó, átdolgozott kiadása 1997-ben jelent meg (Nemzeti Tankönyvkiadó).

Az utóbbi évtizedben a **névtan** is kutatási területeim közé tartozik; 1996 óta „magyarországi levelező”-ként a Rómában megjelenő „Rivista Italiana di Onomastica”¹ munkatársa vagyok. E folyóirat hasábjain több mint 60 ismertetésem jelent meg, ezekben a hazai névtani kutatásokról és eseményekről számolok be. 2001-ben jelent meg olasz névtani antológiám (*Antologia di onomastica italiana*), mely az egyetemen rendszeresen meghirdetett névtani kurzus alaptankönyve. Több tanulmányban vizsgáltam az olasz tulajdonnevek magyar nyelvben való jelenlétét. 2005. aug.–szeptemberben (a tulajdonnevek fordíthatósága témakörében) előadással szerepeltem az ICOS XXII. pisai kongresszusán, 2007. őszén pedig az olasz tulajdonnevekről beszéltem az ELTE-n tartott vezetéknév-változtatási konferencián. 2007-ben a *Nomi propri italiani nell'ungherese* című témában habilitáltam (ELTE).

A 2001/2002. tanévtől **írástörténeti** ill. **lexikográfiai**, 2007/2008-tól kezdve pedig **szociolingvisztikai** kurzust is tartottam. Utóbbi témakörhöz is kapcsolódóan készítettem el az olasz nyelvűvelés jelenlegi helyzetét bemutató dolgozatomban egy nagyobb volumenű európai összefoglalás részeként (*A nyelvűvelés Olaszországban*, 2008).

Tudományos kutatásaimat többször is pályázat keretében végeztem (OTKA, AMFK stb.).

Nagyobb lélegzetű tudományos terveim közül a következőket említem meg: az olasz állandó szókapcsolatok szótárának felújítása; magyar–olasz igei vonzatszótár kiadása; olasz–magyar „hamis barátok” szótárának megszerkesztése; habilitációs dolgozatom továbbfejlesztett anyagának könyv formában való kiadása (olaszul és magyarul is); az olasz–magyar szótárak történetének önálló kötetben való összefoglalása.

Budapest, 2020. március 2.

Fábián Zsuzsanna

¹ ERIH „B” kategóriás folyóirat